

**Denne artikkelen kan kopieres fritt og viderefremidles til andre.**

**En forutsetning er at navn på utgiver (Strinda historielag), årbokas årstall og forfatter(e) oppgis.**

**Det må ikke foretas endringer i artiklene.**

**Det er ikke tillatt å skanne eller kopiere bilder i bøkene for bruk i andre sammenhenger.**

# Landbrukssenteret Tunga 1967 - 2007

## En effektiv nyetablering innen norsk landbruk

Av Nils Berg\*

### Behov for utbygging

Landbrukssenteret på Tunga ble utbygd i en 10-års periode fra begynnelsen av 1960-åra.

Flere av landbruksorganisasjonene hadde inntil da hatt sin virksomhet på forskjellige steder i Trondheim. Spredningen av aktivitetene bød på praktiske problemer og omkostninger. Enkelte bedrifter vokste slik at man trengte mer plass, for andre var daværende anlegg ikke hensiktsmessige. Det ble klart for flere bedrifter at man måtte skaffe større arealer for å ha mulighet til utbygging.

Bøndernes Salgslag begynte for eksempel sin virksomhet i kjøtt og flesk engros på Trondheim Slaktehus i 1921. En del av virksomheten foregikk i Munkegata 38-40 og i Bersvendsveita 9 før man kom fram til nybygget i Munkegata 40 som var ferdig i 1938, og som ble betraktet som salgslagetets "høyborg" fram til 1965. Her hadde salgslaget foredlingsanlegg, detaljutsalg og hovedkontor. Slaktinga foregikk, fra starten til

etableringa på Tunga, på det kommunale Trondheim Slaktehus. Årsmøtet i Bøndernes Salgslag vedtok i 1956 at det påtenkte slakteri ved Trondheim skulle planlegges og bygges så snart som mulig.

Trøndermeieriet, som ble stiftet i 1948 ved en sammenslutning av konsummelkmeieriene i og omkring Trondheim, begynte også å se seg om etter tomtearealer for å bygge nytt anlegg da det straks ble klart at anlegget på Buran ikke var hensiktsmessig.

### Samarbeid om ervervelse av tomtearealer

A/L Falkenborg, som ble konstituert 25. april 1950, var det organ som på vegne av landbruksorganisasjonene koordinerte kjøp og salg av tomter på Tunga-området. Det var en forutsetning at landbrukets viktigste økonomiske organisasjoner i Trøndelag skulle være med i selskapet og på denne måten sikre seg tomtearealer for framtida. Følgende organisasjoner var medlemmer i A/L Falkenborg ved starten: Bøndernes Salgslag, Felleskjøpet i Trondheim, Gartnerhallen, Norske Meieriers Salgsentral, Landteknikk, Trøndelag Eggentral, Trøndelag Melksentral og Trøndermeieriet.

---

\*. Om Nils Berg: Se artikkelen "Fra Bøndernes Salgslag til Nortura" Trondheim, s. 112.

Planen var at A/L Falkenberg skulle byggle 50 dekar av eiendommen Falkenberg, gnr. 6, br.nr. 1 i Strinda. Norges Statsbaner gjorde imidlertid krav på dette arealet til sin virksomhet. Det ble derfor tatt opp forhandlinger mellom A/L Falkenberg og Strinda kommune og Tungen gård AS om bygging eller kjøp av andre arealer. Dette førte til at A/L Falkenberg fikk kjøpe arealer av Tungen gård. Dette skjedde i flere etapper, og jordbruksorganisasjonene fikk etter hvert hånd om det ca 350 da store området på Tunga som fortsatt går under navnet Landbrukssenteret.

Først ble det innkjøpt ca. 60 da fra Strinda kommune som kommunen tidligere hadde kjøpt av Tungen Gård. Dette arealet lå innenfor det som var regulert til landbruksområde. Med ytterligere kjøp fra Tungen Gård hadde man i starten et areal på 180 da som var avgrenset av veiene Landbruksveien, Tungaveien, Bromstadveien og det som den gang ble benevnt som ny riksveg 50 (nå Omkjøringsvegen). I 1963 ble det kjøpt ytterligere 100 da samt alle husene på Tungen Gård. A/L Falkenberg kjøpte senere 60 da av Trondheim kommune/Tungen Gård.

Partenes forpliktelser ved utbyggingen var beskrevet i kontraktene for kjøp av arealene. Strinda kommune forpliktet seg til å sørge for vann- og kloakkopplegg dimensjonert slik at det kunne betjene hele landbrukssenteret etter hvert som dette ble utbygd. Strinda kommune

hadde også ansvar for opparbeidelse av de 4 veiene som omkranset det først innkjøpte området. Kommunen gjorde sitt ytterste for å legge til rette for utbyggingen. Man så stor verdi i å få så omfattende virksomhet innenfor kommunens grenser.

## **Landbrukssenteret – en visjon ble til virkelighet**

Samarbeidet mellom landbruksorganisasjonene i Trøndelag om utbyggingen av Landbrukssenteret på Tunga var, framfor noen annen, Olav Eriksmoens verk. Han var direktør i Bøndernes Salgslag fra 1945 til 1972. Olav Eriksmoen var en person med visjoner, og han så det som en stor oppgave å samle landbrukets organisasjoner i et landbrukssenter.

Hans navn ble og vil være knyttet til dette anlegget, som den gang ble betegnet som uten sidestykke. Det samarbeidet som her ble innledet på tvers av bransjegrenser, var et nytt og dristig skritt for å møte de krav som man antok framtida ville stille til landbruket og dets organisasjoner i Trøndelag. Landbrukssenteret på Tunga var enestående i sitt slag også sett ut over landets grenser. På dette tidspunkt var det ikke lignende senter i Skandinavia.

Landbrukssenteret på Tunga ble også betraktet som et matvaresenter, og man mente dette stilte store krav når det gjaldt å holde det rent og pent utendørs



Olav Eriksmoen. Bilde utlånt av Notura BA.

og innendørs. Det ble allerede i starten satset en god del på dette, slik som asfaltering av gater og plasser og anlegg av plener, beplantninger og blomsterarrangementer.

Foruten å være et næringsmiddelssenter, ga Tunga-området også uttrykk for en bondereising av dimensjoner. Dette fikk man flere bevis på – ikke bare fra utenforstående, men kanskje også fra Trondheims egne innbyggere som tidligere ikke hadde lagt særlig merke til bedriftene den gang virksomheten var spredd rundt i byen.

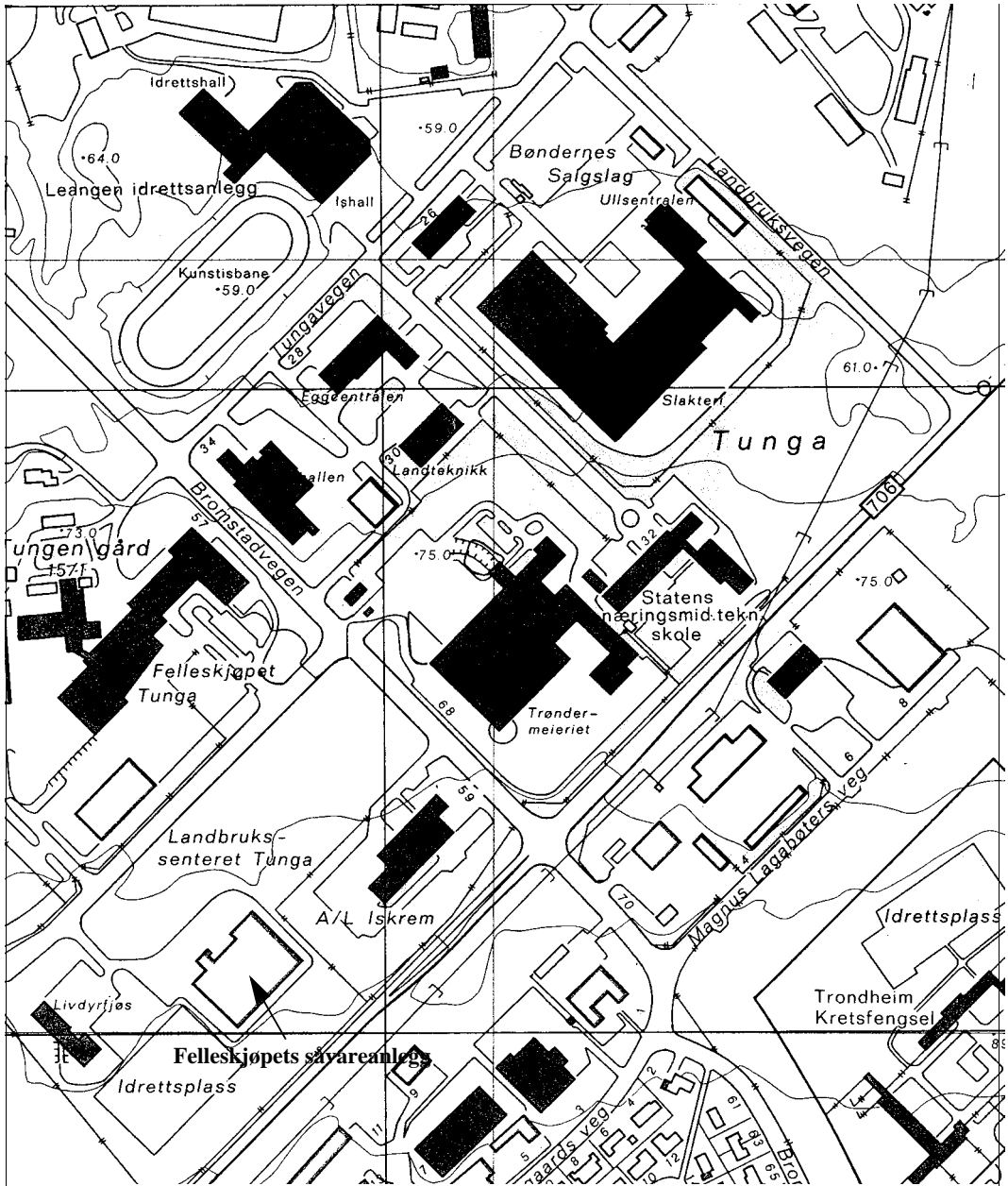
Landbruksorganisasjonene fikk imidlertid, også fra næringa selv, en del kritikk

for å bygge på dyrka jord. Man mente dette ikke samsvarte med jordvernynet som mange i næringa var opptatt av. De som forsvarte bygginga mente blant annet at i et slikt pressområde ville arealene uansett blitt nedbygd av andre. Byutviklingen senere viste at dette ble virkelighet.

### Åpning av Landbruks-senteret

Onsdag 6. september 1967 ble åpningen av Landbruks-senteret på Tunga markert med et større arrangement. Over 300 representanter fra stat, fylke og kommune, fra landbrukets faglige og økonomiske organisasjoner

og forretningsforbindelser var innbudt som gjester. Direktør Olav Eriksmoen, som da var formann i A/L Falkenborg, ønsket gjestene velkommen i Meieriskolens nybygg. Etter lunsj og en 3 timers omvisning ved senteret ble åpninga avsluttet med middag på hotell Prinsen. De som hadde drevet fram arbeidet med å reise landbruks-senteret, fikk her mange anerkjennelser, og landbruksorganisasjonene fikk mange gratulasjoner og gode ønsker for framtida. De organisasjoner som sto som innbydere til åpningen var: Bøndernes Bank AS, Bøndernes Salgslag A/L, Felleskjøpet i Trondheim A/L, Gartnerhallen A/L, A/L Iskrem, Landteknikk A/L, Statens Meieriskole, AS Utstillingsplassen



Utsnitt av kart fra 1979. Gjengitt med tillatelse fra Kart- og oppmålingskontoret, Trondheim kommune.

(Sør-Trøndelag Landbruksselskap og Bøndernes Salgslag), Trøndelag

Eggsentral A/L og Trøndermeieriet A/L.

Ved åpningen hadde Trøndermeieriet ennå ikke påbegynt sitt anlegg, mens Sør-Trøndelag Landbruksselskap og Bøndernes Salgslag planla å bygge utstillings- og livdyrfjøs på området.

Anleggene på Tunga representerte samla sett en storbedrift etter norske forhold. Ved starten av utbyggingen anslo man de samlede investeringer til 75-80 millioner kroner, at antall ansatte ville komme opp i 600-700 personer og en årsomsetning på 500-600 mill. kroner for de organisasjoner som hadde sine anlegg der.

## **Utbyggingen av Landbruks senteret**

De første spadestikk ble tatt i 1960, og utbyggingen skjedde gradvis.

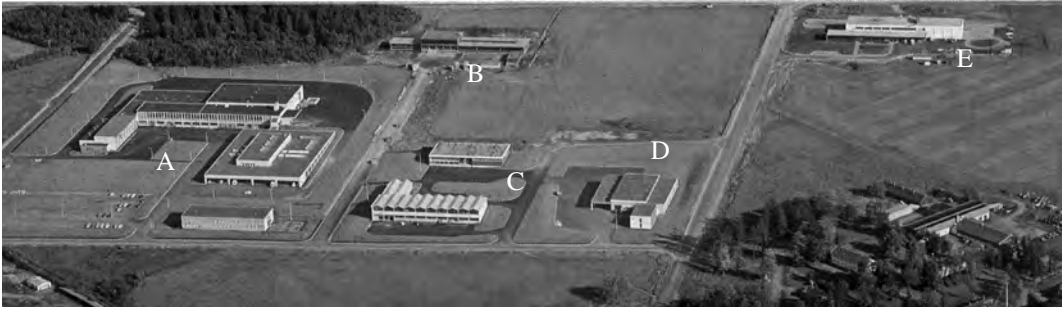
Området på ca 350 dekar ble, ifølge 50-årsberetningen 1971 til Bøndernes Salgslag, i starten disponert av Bøndernes Salgslag, Trøndelag Eggsentral, Landteknikk, Statens Næringsmiddel-tekniske skole, Gartnerhallen, A/L Iskrem og Felleskjøpet i Trondheim.

Trøndelag Eggsentral var den første av organisasjonene som hadde sitt anlegg ferdig og flyttet inn allerede i mars 1962. Bygget hadde kontor, eggsorteringsanlegg med pakkeri, lagerrom med kjøle-/fryselager for reguleringslagring av egg og fjørfeslakt, fjørfeslakteri og garasje.

Landteknikk A/L produserer og omsetter maskiner og utstyr, driftsmidler og forbruksartikler for foredlingsvirksomheten i jordbruket. Landteknikk tegnet andeler i Bøndernes Hus og flyttet kontorene dit da bygget sto ferdig i 1958. Man gikk imidlertid sammen med de øvrige landbruksorganisasjonene og sikret seg et areal på 5 dekar med sikte på å flytte virksomheten til landbruks-senteret. Landteknikk reiste i 1963 et bygg på denne tomte som ble nyttet som lager.

Bøndernes Salgslag hadde et tomteareal på 70 dekar, og byggingen av anlegget ble påbegynt sommeren 1961. Man regnet med 3 år for å få alt ferdig. Først kom ullavdelingen i mai 1963, deretter slakteriet med nedskjæringsavdeling i august 1964, administrasjonsbygget i februar 1965 og foredlingsanlegget ved årsskiftet 1966/67. Overføringen fra bykjernen, Munkegata 40, hvor salgslaget hadde holdt til siden 1938, skjedde etter hvert. Etter forhandlinger med de tidligere eiere av Tungen Gård ble navnet på slakteriet Tunga Slakteri, Trondheim. Det ble samtidig ført forhandlinger med Veterinærdirektoratet om bruk av navnet Trondheim Slakteri, men man kom til at dette lett kunne forveksles med det kommunale slakteri Trondheim Slaktehus.

Gartnerhallens nye anlegg på Tunga ble tatt i bruk i mai 1965, og virksomheten i Trondheim lagt dit. Bygget hadde kombinert lager- og ekspedisjonshall, kjøle-



Fra brosjyre om Landbrukssenteret i 1967. Fra venstre er Bøndernes Salgslag (A), Statens Næringsmiddeltekniske skole (B), Trøndelag Eggsentral (C), Gartnerhallen (D) og A/L Iskrem (E). På Tungen gård har Felleskjøpet i Trondheim bygd om fjøset på gården.

rom og var ellers praktisk og tidsmessig utstyrt.

A/L Iskrem begynte med produksjonen i sitt nye bygg på Tunga i mars 1967. A/L Iskrem ble stiftet i 1964 som en fortsettelse av Trøndermeieriets iskremavdeling. I 1991 ble Norsk Iskrem BA dannet som et felles selskap for alle iskremfabrikkene som meieriene hadde i landet. I 2002 ble selskapet endret til Diplom-Is AS som er et heleid datterselskap av TINE BA.

Statens Meieriskole hadde et tomteareal på 15 dekar på Tunga, og skolen ble tatt i bruk i 1967.

Det ble også arbeidet med planer om å bygge ut skolen til en mer generell næringsmiddelteknisk skole. Til en slik utvidelse ble det reservert tomteareal i tilknytning til den første tomte, og det ble tatt hensyn til eventuell utbygging ved planleggingen av første byggetrinn. Statens Næringsmiddeltekniske skole ble etablert. I dag er skolen Avdeling

for mat- og medisinsk teknologi (AM-MT) under Høgskolen i Sør-Trøndelag (HIST).

Felleskjøpet i Trondheim overtok i 1963 40 dekar av det areal landbruksorganisasjonene kjøpte på Tunga. Felleskjøpets nye eiendom omfattet uthusene på Tungen Gård, unntatt selve grasmjølfabrikken. Et nybygd lager på 600 kvm egnet seg bra til verksted, og arbeidet med å gjøre om den gamle driftsbygning til maskinlager ble satt i gang. I 1965 ble det nye serviceverkstedet tatt i bruk, og i 1966 ble deleavdelingen flyttet over til Tunga. I 1968 ble ytterligere 20 dekar tomteareal innkjøpt på Tunga. I 1970 ble grunnarbeidet med nytt administrasjonsbygg og et større lagerbygg for maskiner satt i gang. I løpet av høsten 1972 kunne maskinlageret tas i bruk, og i januar 1973 fant innflyttingen i administrasjonsbygget sted. Det ble videre leid ut noe areal til A/S Trønder-Data.



## TRØNDELAG EGGSENTRAL

Trøndelag Eggentral var den første av organisasjonene som hadde sitt anlegg ferdig og flyttet inn allerede i mars 1962. Bygget har kontor, eggsorteringsanlegg med pakkeri, lagerrom med kjøle- og fryselager for reguleringslagring av egg og fjorfeslakt, fjorfeslakteri og garasje.

Trøndelag Eggentral ble stiftet i 1922 og har som medlemmer eggprodusenter i Trøndelag og er tilsluttet hovedorganisasjonen Norske Eggsentraler A/L. Samlet omsetning av egg var i 1966 kr. 6.414.000 og av fjorfeslakt kr. 823.000.

En side fra brosjyre om Landbrukssenteret i 1967.

Etter en byggeperiode på ca 3 år kom Trøndermeieriets anlegg i drift ved utgangen av 1971.

Senere er det foretatt endringer i driftsopplegg og utbygginger.

Sør-Trøndelag Landbruksselskap kjøpte 20 dekar på Landbrukssenteret til utstillingsplass for husdyr. Dette skjedde etter at landbruksselskapet solgte sine eiendommer på Øya til Trondheim kommune. I årsmøtets fullmakt til styret i Landbruksselskapet het det at man av salgssummen skulle investere i en sentral utstillingsplass for Sør-Trøndelag fylke, alt på den måten styret finner mest tjenlig.

Livdyrsenteret på Tunga, som var et resultat av samarbeidet mellom Sør-Trøndelag Landbruksselskap og Bøndernes

Salgslag, ble ferdig sommeren 1971. Livdyrfjøset ble reist av Bøndernes Salgslag som bygslet tomte av Sør-Trøndelag Landbruksselskap. Dette var et kombinert utstillingsfjøs og livdyrfjøs. I livdyrfjøset drev Bøndernes Salgslag omsetning hovedsakelig av kviger, kalver, smågris og avlsgris. I henhold til avtale med Sør-Trøndelag Landbruksselskap ble deler av tomte opparbeidet til idrettsplass av bedriftsklubbene på Landbrukssenteret, og plassen fikk navnet Tunga Stadion. Som utstiller hadde også Sør-Trøndelag Landbruksselskap interesse av en fast grasplen.

I flere år arbeidet man også med planer om felles drivstoff- og servicestasjon på Tunga-området, men dette ble ikke realisert.





En side fra brosjyre om Landbrukscenteret i 1967.

Alt i starten ble det stilt tomt til disposisjon for Direktoratet for Jakt, Viltstell og Ferskvannsfiske. Her etablerte Direktoratet for naturforvaltning (DN) seg med nybygg høsten 1984, men på grunn av behov for større lokaler flyttet DN over til nybygde lokaler på nabotomta vinteren 1998, hvor de fortsatt er lokalisert.

Norsk institutt for naturforskning, NINA, flyttet inn i lokalene som DN opprinnelig hadde. NINA, som er et nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innen naturforskning, har sitt hovedkontor på Tunga

## Strukturendringer - endrede og nye behov

For flere av bedriftene har det gjennom årene skjedd tilpasninger innenfor drift og organisasjonsoppbygging.

Virksomheten ved Trøndelag Eggentral sitt anlegg på Tunga opphørte i 2001 da fjørfeslaktinga ble nedlagt og overført til Elverum, og den øvrige virksomhet flytta til Prior sitt anlegg på Heimdal.

Kjøttssamvirket startet i 1997 en organisasjonsprosess som førte til konsernet Gilde Norsk Kjøtt BA og hvor Gilde Bøndernes Salgslag var en av datterbedriftene. I 2006 ble Gilde-datterbedriftene avviklet som juridiske enheter. I tillegg ble det gjennomført fusjon mellom Prior Norge BA og Gilde Norsk Kjøtt BA. Navnet på det nye selskapet ble Nortura BA. Parallelt med tilpasningen på organisasjonssida har det skjedd økt spesialisering og fordeling av produksjoner/arbeidsoppgaver mellom anleggene i hele landet.



Landbrukssenteret i 1982 sett fra sør. I forgrunnen ser vi livdyrfjøset, og Tunga stadion ved siden av Omkjøringsvegen. Langs Omkjøringsvegen ser vi Felleskjøpets såvareanlegg, A/L Iskrem, Trøndermeieriet og Statens Næringsmiddeltekniske skole. Ved Tungen gård er Felleskjøpets bygninger. Ved Tungavegen er Gartnerhallen, Eggsentralen og Bøndernes Salgslag. Ved siden av Eggsentralen ligger Trønder-Datas bygg der Landteknikk var. Trønder-Data rev Landteknikks bygg i 1979, og nybygget på 5 etg. var ferdig i 1982. I 1986 ble det bygd på en ekstra etasje. Foto utlånt av Felleskjøpet.

Virksomheten ved fabrikken på Tunga omfatter i dag produksjon av deiger, pølser, sodd, steiker i sju, salt/røkt vare, stykket kjøtt og diverse salt/røkt/kokt/marinerte produkter. Videre foregår storfeskjæringa ved anlegget, som også har et sanitetsslakteri for mottak av nødslakt. Den ordnære slaktning av gris og storfe ved anlegget opphørte i 1991, mens slaktninga av sau/lam opphørte ved utgangen av 1993.

Virksomheten ved livdyrfjøset på Tunga opphørte i 1988. Dette var ledd i et bevisst valg om å drive livdyromsetning

uten livdyrfjøs fordi dette hadde fordeler både kostnadmessig og for dyrehelsen, ved at man reduserte faren for spredning av sykdommer. Anlegget ble senere solgt til Fokus bank og senere videresolgt av banken.

Alt i 1951 drøftet Landteknikk og Bergs Maskin mulig samarbeid, men forhandlingene førte ikke fram. Ut over i 60-åra ble det imidlertid mellom Bergs Maskin og Landteknikk etablert et stadig bedre samarbeid på produksjonssida. Landteknikks Trondheimsavdeling ble slått sammen med Bergs Maskins salgssavde-

ling og fikk plass i Stjørdalsveien, hvor verkstedet lå. Her leide man en del av de gamle verkstedslokaler, samt kontor i Meierienes Fellesforretnings tidligere lokaler som var overtatt av bilfirmaet Gaden & Larsen. Lokalene ble etter hvert for små, og Landteknikk flyttet senere virksomheten til Ladeveien. Videre forhandlinger mellom Landteknikk og Bergs Maskin førte til at Landteknikk overtok Bergs Maskin høsten 1968, som ble Landteknikk Fabrikk.

Senere opphørte Landteknikk sitt lager på Tunga, og Landteknikk samlet virksomheten i Ladeveien på Lade\*. Eiendommen på Lade ble i 1999 solgt til en eiendomsutvikler som fram til i dag har leid ut deler av lokalene til Landteknikk. Sommeren 2007 flyttet Landteknikk hele virksomheten fra Lade til nye lokaler på Heimdal. Hensikten med flyttingen var først og fremst å oppnå en tidsmessig og rasjonell produksjonsflyt for produksjon av gårds- og transport-tanker. Etter at Landteknikk flyttet fra Tunga, etablerte Trønder-Data seg på tomta. I disse bygningene har i dag EDB Business Partner ASA kontorer.

Fram til 1997 hadde Gartnerhallen egne salgs- og markedsfunksjoner. Ved inngåelsen av et langsiktig samarbeid med Norges-Gruppen og Bama-Gruppen, gikk Gartnerhallen over til å være en mer rendyrket produsentorganisasjon

med hovedansvar for produksjon, produktutvikling og forsyning. Bama-Gruppen fikk ansvar for distribusjon, salg og markedsføring til dagligvare- og storkjøkkenmarkedet. I denne forbindelse opphørte Gartnerhallens virksomhet ved anlegget på Tunga. Primaflor AS, som er eid av Norske Blomsterprodusenter BA, har her sammen med Gartner Engros AS ett av sine tolv salgs- og distribusjonsanlegg.

I de senere år er det også skjedd endringer i virksomheten til Felleskjøpet i Trondheim (FKT) sitt anlegg på Tunga. Butikken er flyttet til Klett, og stor omstrukturering i maskinomsetninga har medført ledige lokaler som nå leies ut til andre formål. FKT og Felleskjøpet Øst/Vest (FKØV) er fra 1. januar 2007 fusjonert til selskapet Felleskjøpet Agri som har hovedkontor på Gardermoen.

Virksomheten ved A/L Iskrem på Tunga opphørte i forbindelse med at produksjonen ble flyttet til Østlandet i 1997. Anlegget ble solgt i 1999/2000.

Som tidligere nevnt er det foretatt endringer ved TINE Midt-Norges anlegg på Tunga som i dag er et moderne konsummelkanlegg. Meieriet behandler ca 60 mill. liter pr. år og er landsdekkende i produksjon av Go`morgen youghurt, Biola, drikkeyoghurt, drue- og grapejuice.

Disse tilpasninger for Tungabedriftene er en konsekvens av organisasjonene og

---

\*. Se artikkelen om Finnes barnehjem s. 144.

bedriftenes behov for kostnadseffektiv drift og bransjemessig videreutvikling på landsbasis. Likevel representerer de bedrifter som er omtalt foran en betydelig arbeidsplass med over 1000 ansatte. I tillegg kommer virksomheten hos leietakere på området.

## Litteratur:

Wekre, Eivind: *Melkeomsetningen i Trondheim gjennom hundre år*. Trøndermeieriet A/L 1948-1972. Trondheim. Trøndermeieriet, 1973. 284 s.

*Strinda Bygdebok 2.bind* Strinda bygdebokkomite, Trondheim. F. Bruns Bokhandels Forlag, 1947.

Årsmelding Bøndernes Salgslag 1956.

Årsmelding Bøndernes Salgslag 1961-1970.

Landbrukssenteret på Tunga. Brosjyre Mittet – Bjærum. Trondheim.

Direktoratet for naturforvaltning:  
<http://www.dirnat.no/>

Norsk institutt for naturforskning (NINA)  
<http://www.nina.no/>

Sigmund Jenssen. Personlige opplysninger.

Svein Arild Kvalheim, marketingsjef Landteknikk. Personlige opplysninger.

Trine Bakken Watne, personalsjef, Direktoratet for Naturforvaltning. Personlige opplysninger.



Landbrukssenteret i mai 2006. Mellom Diplom-Is og Felleskjøpet ser vi kontorbyggene til Direktoratet for naturforvaltning (DN) og Norsk institutt for naturforskning (NINA). I forgrunnen til høyre ser vi IKEA og bakerst tidligere Reitgjerdet sykehus. Foto: Morten Antonsen, Adresseavisen.